IQLIM O’ZGARISHI SHAROITIDA “YASHIL DIPLOMATIYA”NING SHAKLLANISHI: BMT VA O’ZBEKISTON HAMKORLIGI

Qahhorova Sug’diyona Laziz qizi
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
Xalqaro munosabatlar yo’nalishi 2-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: s.f.f.d PhD Ma’muraxon Asrorxo’jayeva Abrorxo’ja qizi

Annotatsiya. Ushbu tezisda iqlim o‘zgarishi kabi global xavfga qarshi kurashda yangi yo‘nalish – “Yashil diplomatiya”ning shakllanishi ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotda ekologik muammolarni hal qilishda xalqaro muloqotning ahamiyatini tahlil qilib, BMT va O‘zbekiston o‘rtasidagi hamkorlikning amaliy natijalariga e’tibor qaratiladi. Ayniqsa, Orol dengizi hududidagi vaziyatni o‘nglash va mintaqaviy barqarorlikni ta’minlash borasidagi tashabbuslar maqolaning markaziy mavzusidir.

Kalit so‘zlar: Yashil diplomatiya, iqlim o‘zgarishi, BMT, O‘zbekiston, ekologik xavfsizlik, Barqaror rivojlanish maqsadlari, Orol dengizi.

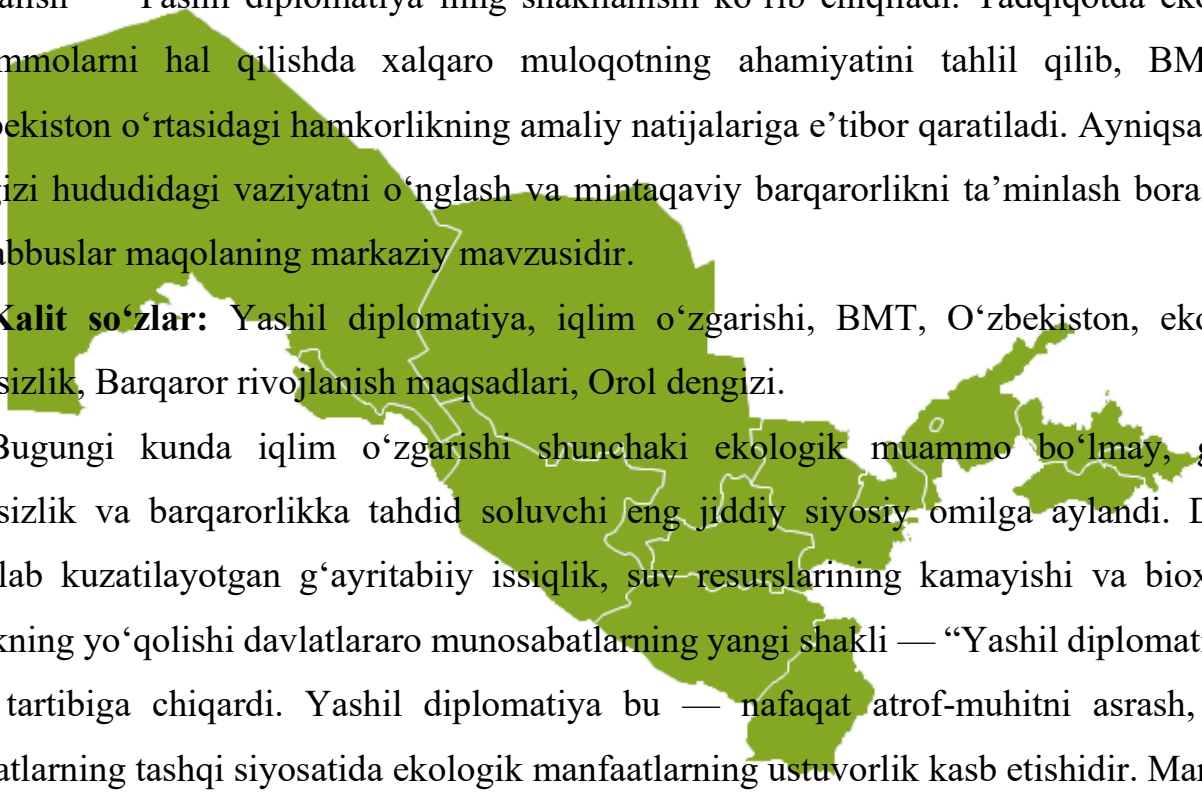

Bugungi kunda iqlim o‘zgarishi shunchaki ekologik muammo bo‘lmay, global xavfsizlik va barqarorlikka tahdid soluvchi eng jiddiy siyosiy omilga aylandi. Dunyo bo‘ylab kuzatilayotgan g‘ayritabiiy issiqlik, suv resurslarining kamayishi va bioxilma-xillikning yo‘qolishi davlatlararo munosabatlarning yangi shakli — “Yashil diplomatiya”ni kun tartibiga chiqardi. Yashil diplomatiya bu — nafaqat atrof-muhitni asrash, balki davlatlarning tashqi siyosatida ekologik manfaatlarning ustuvorlik kasb etishidir. Markaziy Osiyo mintaqasi, xususan, O‘zbekiston iqlim o‘zgarishi oqibatlarini eng ko‘p his qilayotgan hududlardan biri hisoblanadi. Orol dengizining qurishi bilan bog‘liq ekologik fojia mintaqadagi ijtimoiy-iqtisodiy holatga salbiy ta’sir ko‘rsatibgina qolmay, xalqaro hamjamiyatning ham e’tiborini talab qilmoqda. Shu sababli, O‘zbekiston o‘z tashqi siyosatida Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) bilan hamkorlikda global ekologik tashabbuslarni ilgari surishda faollik ko‘rsatmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyev BMT Bosh Assambleyasining sessiyalarida iqlim o‘zgarishiga qarshi kurash bo‘yicha bir necha bor muhim takliflarni ilgari surdi. Bu strategik yondashuv O‘zbekistonning "yashil iqtisodiyot"ga o‘tish va xalqaro maydonda ekologik mas’uliyatli hamkor sifatida

shakllanish borasidagi qat’iy irodasini ifodalaydi. Ushbu maqolada aynan BMT va O‘zbekiston o‘rtasidagi "yashil" muloqotning huquqiy va siyosiy asoslari, erishilgan natijalar va kelajakdagi istiqbolli yo‘nalishlar tahlil qilinadi.

Zamonaviy xalqaro munosabatlarda "Yashil diplomatiya" tushunchasi davlatlarning iqlim inqiroziga nisbatan umumiy javob chorasi sifatida namoyon bo‘lmoqda. BMT bu jarayonda asosiy muvofiqlashtiruvchi markaz vazifasini o‘tamoqda. Xususan, 2015-yilda qabul qilingan Parij bitimi va BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) diplomatiyaning klassik uslublarini o‘zgartirib, ekologik me’yorlarni milliy manfaatlar darajasiga ko‘tardi. Endilikda davlatlarning xalqaro maydondagi nufuzi faqatgina harbiy yoki iqtisodiy qudrat bilan emas, balki ularning global ekologik xavfsizlikka qo‘shayotgan hissasi bilan ham o‘lchanmoqda. O‘zbekiston uchun yashil diplomatiya — bu shunchaki tashqi siyosatdagi trend emas, balki hayotiy zaruriyatdir. Orol dengizining qurishi nafaqat mintaqaviy, balki global miqyosdagi ekologik inqiroz ekanligini anglagan holda, rasmiy Toshkent BMT minbaridan muhim takliflarni ilgari surdi. 2018-yilda BMT shafeligida Orolbo‘yi mintaqasi uchun Inson xavfsizligi bo‘yicha ko‘psheriklik Trast jamg‘armasining tashkil etilishi o‘zbek diplomatiyasining katta g‘alabasi bo‘ldi. Bu tashabbus xalqaro hamjamiyat e’tiborini Orol muammosini "yumshatish"dan "barqaror rivojlantirish"ga yo‘naltirdi. Shuningdek, O‘zbekiston tomonidan ilgari surilgan BMT Bosh Assambleyasining "Orolbo‘yi mintaqasini ekologik innovatsiyalar va texnologiyalar zonasi deb e’lon qilish to‘g‘risida"gi maxsus rezolyutsiyasi bu boradagi hamkorlikni yangi bosqichga olib chiqdi. O‘zbekiston va BMT hamkorligi faqatgina xalqaro hujjatlar bilan cheklanib qolmay, amaliy loyihalarda ham o‘z aksini topmoqda. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan "Yashil makon" umummilliy loyihasi BMTning Cho‘llanishga qarshi kurash konvensiyasi maqsadlariga to‘la mos keladi.

Bugungi kunda O‘zbekiston BMTning taraqqiyot dasturi (UNDP) va atrof-muhit bo‘yicha dasturi (UNEP) bilan hamkorlikda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini joriy etish, suvni tejaydigan texnologiyalarni ommalashtirish va ekologik ta’limni rivojlantirish ustida ishlamoqda. Bu kabi loyihalar O‘zbekistonning "yashil iqtisodiyot"ga o‘tish strategiyasini qo‘llab-quvvatlash bilan birga, mamlakatning mintaqaviy "yashil yetakchi"

(green leader) sifatidagi maqomini mustahkamlamoqda. Yashil diplomatiyaning Markaziy Osiyodagi eng murakkab va ustuvor yo‘nalishi — bu transchegaraviy suv resurslarini boshqarishdir. Shveysariyaning O‘zbekistondagi elchisi K. Obolenskiy ta’kidlaganidek, iqlim o‘zgarishi sharoitida ishonch va bilim almashishga asoslangan mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish hayotiy zaruriyatdir. Bugungi kunda bu muloqot nafaqat beshta Markaziy Osiyo davlati, balki Afg‘onistonni ham o‘z ichiga olgan inkllyuziv yondashuvni talab qilmoqda. Germaniyalik ekspert Karolina Milovning fikricha, chegaralar faqat insonlar ongida mavjud bo‘lib, suv resurslarini birgalikda boshqarishda Afg‘oniston bilan konstruktiv muloqot o‘rnatish mintaqaviy barqarorlikning kalitidir.

O‘zbekistonning BMT va Yevropa Ittifoqi bilan hamkorligi yirik iqtisodiy loyihalar bilan mustahkamlanmoqda. Yevropa Ittifoqining elchisi Toyvo Klaarning ma’lumotlariga ko‘ra, "Team Europe" tashabbusi doirasida mintaqadagi suv, energiya va iqlim loyihalari uchun 6 milliard yevrodan ortiq mablag‘ yo‘naltirilgan. Bu esa "Yashil diplomatiya"ning shunchaki siyosiy bayonot emas, balki aniq infratuzilmaviy va ekologik investitsiya ekanligidan dalolat beradi. Ayniqsa, Orol dengizi havzasini qutqarish xalqaro jamg‘armasi (OQXJ) doirasidagi hamkorlik, O‘zbekistonning ushbu tashkilotga raisligi davrida yangi sur’at kasb etmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev BMT Bosh Assambleyasining 75 va 78-sessiyalarida dunyo hamjamiyati e’tiborini Markaziy Osiyodagi iqlimiy zaiflikka qaratdi. Davlatimiz rahbari tomonidan ilgari surilgan "Markaziy Osiyo uchun iqlim o‘zgarishiga moslashish bo‘yicha strategiya" va BMTning maxsus rezolyutsiyalari mamlakatimizning global ekologik siyosatdagi sub’yektlik rolini oshirdi. Bu tashabbuslar nafaqat mintaqa, balki butun dunyo uchun iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashning "yo‘l xaritasi" bo‘lib xizmat qilmoqda.

Shu nuqtayi nazardan, "Yashil diplomatiya"ning Markaziy Osiyodagi kelajagi bevosita Amudaryo havzasidagi munosabatlarga bog‘liq bo‘lib qolmoqda. Afg‘oniston TIV vakili va eksperti Abdul Hay Qanit o‘zining strategik tahlilida juda muhim bir jihatga e’tibor qaratadi: Amudaryo shunchaki geografik suv manbasi emas, balki mintaqadagi millionlab insonlarning hayotini ta’minlovchi **"yagona ekotizim va hayot arteriyasi"**dir. Ekspertning fikricha, hozirgi iqlimiy o‘zgarishlar sharoitida Afg‘oniston va qo‘shni davlatlar o‘rtasida

suv resurslarini adolatli taqsimlashga sodiqlik hamda konstruktiv muloqot o‘rnatish — umumiy barqarorlikning yagona yo‘lidir. Qanit janoblari aynan ma’lumotlar almashinuvi, qo‘shma monitoring mexanizmlarini mustahkamlash va sug‘orish tizimlarida suvdan foydalanish samaradorligini oshirishni hamkorlikning ustuvor yo‘nalishlari sifatida ko‘rsatadi. Bu kabi inkllyuziv yondashuv, nafaqat texnik masalalarni hal qiladi, balki mintaqaviy "yashil" kun tartibida ishonchli diplomatik ko‘prik vazifasini o‘taydi.

Tadqiqotimiz natijalari shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda iqlim o'zgarishi Markaziy Osiyo uchun shunchaki ekologik chaqiriq emas, balki mintaqaviy diplomatiyani qayta ko'rib chiqishga majbur qilayotgan fundamental omildir. "Yashil diplomatiya" tushunchasi endilikda qog'ozdagi tashabbuslardan real siyosiy muloqot maydoniga ko'chdi. BMT va O'zbekiston o'rtasidagi hamkorlik misolida ko'ryapmizki, iqlimiy muammolar davlatlarni birlashtiruvchi, yangi hamkorlik eshiklarini ochuvchi "yumshoq kuch" (soft power) vazifasini o'tamoqda.

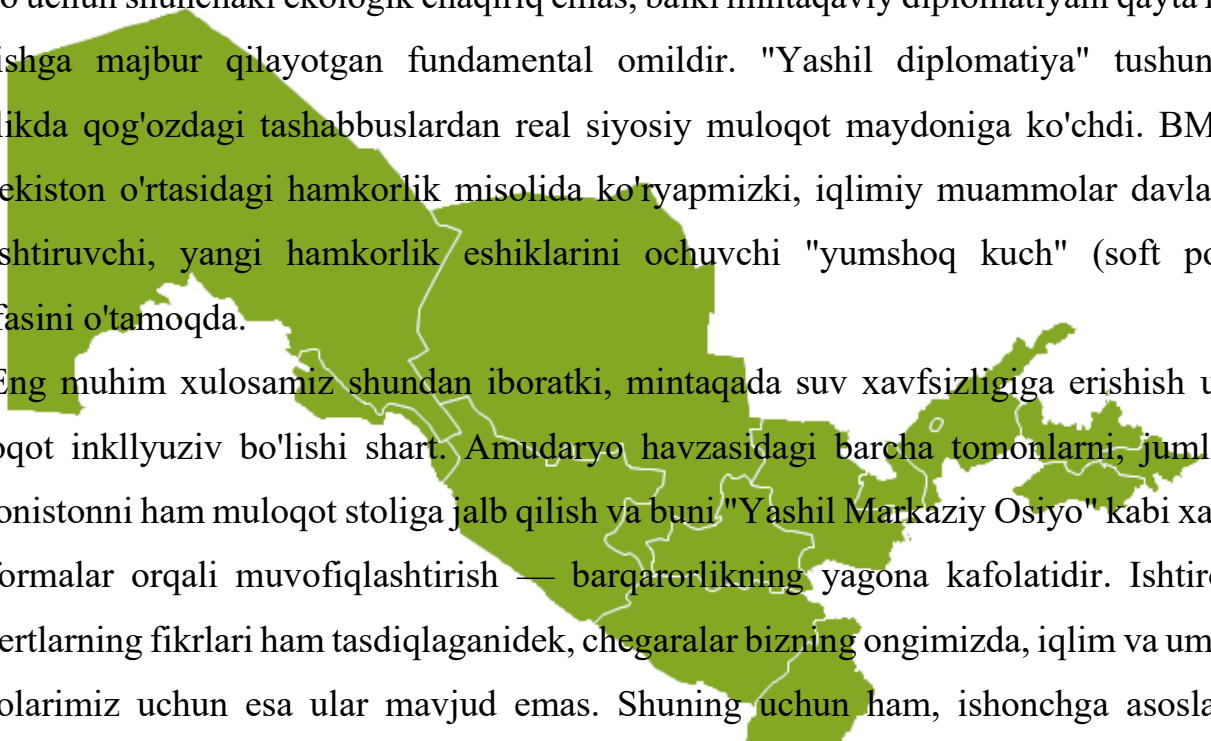

Eng muhim xulosamiz shundan iboratki, mintaqada suv xavfsizligiga erishish uchun muloqot inkllyuziv bo'lishi shart. Amudaryo havzasidagi barcha tomonlarni, jumladan, Afg'onistonni ham muloqot stoliga jalb qilish va buni "Yashil Markaziy Osiyo" kabi xalqaro platformalar orqali muvofiqlashtirish — barqarorlikning yagona kafolatidir. Ishtirokchi ekspertlarning fikrlari ham tasdiqlaganidek, chegaralar bizning ongimizda, iqlim va umumiy daryolarimiz uchun esa ular mavjud emas. Shuning uchun ham, ishonchga asoslangan ma'lumot almashinuvi va "yashil" infratuzilmaga sarmoya kiritish nafaqat ekologik, balki strategik g'alabadir. O'zbekistonning bu boradagi dadil qadamlari kelajakda Markaziy Osiyoni iqlimiy inqirozlar hududidan barqaror va yashil rivojlanish markaziga aylantirishiga ishonchimiz komil.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1.Mirziyoyev, Sh. M. (2023). Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 78-sessiyasidagi nutqi. Prezident.uz.

2. Nye, Joseph S. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. PublicAffairs.

3. Biermann, Frank. (2014). Earth System Governance: World Politics in the Anthropocene.

MIT Press.

4. United Nations. (2015). The Paris Agreement on Climate Change. UN Publishing.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2023). "O‘zbekiston — 2030" strategiyasi to‘g‘risida.

6. Klaar, Toivo. (2026). European Union's "Team Europe" Initiative in Central Asia. Diplomatic Review.

7. Obolenskiy, Konstantin. (2026). Climate Change and Water Diplomacy in the Aral Sea Basin. Conference proceedings, Tashkent.

8. Milov, Karolina. (2026). Green Central Asia: Regional Cooperation and Transboundary Dialogue. GIZ Technical Report.

9. Qanit, Abdul Hay. (2026). Water Security and Cooperation in the Amu Darya Basin. Afghanistan Center for Strategic Studies.

10. Shaymardanov, Jandos. (2026). Global Water Scarcity: Central Asian Perspectives 2050. Kazakhstan Institute for Strategic Studies.

11. UNDP Uzbekistan. (2025). Innovative Climate Adaptation Projects in the Aral Sea Region. Annual Report.

12. Janusz-Pawletta, Barbara. (2025). Legal Frameworks for Transboundary Water Cooperation in Central Asia. International Water Management Institute (IWMI).

13. Fahimi, Abdulla. (2026). Infrastructure Projects in Afghanistan and Regional Climate Resilience. DGAP Analysis.

14. World Bank. (2024). Central Asia: Towards a Sustainable Water-Energy Future.

15. O‘zbekiston Respublikasi Tabiat resurslari vazirligi. (2023). "Yashil makon" loyihasining ekologik samaradorligi tahlili.

16. Atamqulov, Beybut. (2026). Confidence Building Measures in Water Resource Management. Diplomatic Journal of Central Asia.

17. UNESCO. (2024). Water and Climate Change: Global Status Report.

18. Aris, Stephen. (2011). Eurasian Regionalism: The Shanghai Cooperation Organisation. Palgrave Macmillan (Mintaqaviy hamkorlik asoslari uchun).

